

## ІСТОРІЯ ТА РОЗВИТОК КАФЕДРИ НАРОДНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ДЕРЖАВНОЇ АКАДЕМІЇ КУЛЬТУРИ

*Розглянуто й проаналізовано процес становлення та розвитку кафедри народної хореографії Харківської державної академії культури.*

**Ключові слова:** хореографічне мистецтво, народно-сценічний танець, кафедра народної хореографії.

*Рассмотрен и проанализирован процесс становления и развития кафедры народной хореографии Харьковской государственной академии культуры.*

**Ключевые слова:** хореографическое искусство, народно-сценический танец, кафедра народной хореографии.

*Becoming and development of the Kharkiv state culture academy folk choreography department were considered and analysed.*

**Key words:** choreographic art, folk-stage dance, folk choreography department.

Харківська державна академія культури (ХДАК) є одним із найстаріших і найвідоміших вищих навчальних закладів культури не тільки в Україні, а й в усьому пострадянському просторі. Ще в першій половині ХХ ст. ХДАК, тоді бібліотечний інститут, став відомим центром з підготовки спеціалістів бібліотечної справи. Значно пізніше навчальний заклад відкрив нові кафедри, факультети, почав здійснювати підготовку фахівців із музичного, театрального хореографічного, культурологічного напрямів. Останні 25 років академією керує Шейко Василь Миколайович — заслужений діяч мистецтв України, дійсний член Української академії наук, член-кореспондент Академії мистецтв України, доктор історичних наук, професор, повний кавалер ордену «За заслуги».

Нині академія має 10 факультетів, серед яких гідне місце посідає факультет хореографічного мистецтва. До складу факультету входять чотири кафедри: народної хореографії, сучасної хореографії, бальної хореографії, фізичної культури і здоров'я.

У сучасній літературі недостатньо матеріалу стосовно історії та розвитку кафедри народної хореографії. Сьогодні у вітчизняних газетах та журналах існує багато статей, відгуків, особистих інтерв'ю з окремими педагогами кафедри. Більшість публікацій присвячено творчій діяльності засновника та першого керівника кафедри — Б. М. Колногузенка (всеукраїнський діловий журнал «Бути лідером»; офіційне видання ділових кіл «Лідери ХХІ століття»; журнали «Танець в Україні та світі»; «Губернія» та ін.). Є багато джерел інформації щодо діяльності творчого колективу кафедри — театру народного танцю «Заповіт» (електронні ресурси, відеоматеріали). Але питання стосовно особливостей навчального процесу, специфіки викладання

фахових дисциплін та формування висококваліфікованих артистів, педагогів та балетмейстерів у галузі народної хореографії недостатньо досліджені.

**Мета** статті — проаналізувати історію формування та розвиток кафедри народної хореографії ХДАК, розкрити концепцію викладання основних хореографічних дисциплін.

Кафедра народної хореографії розпочала свою діяльність у 1989 р. Підготовчу роботу та перший набір студентів здійснив Б. М. Колногузенко, на той час провідний хореограф Харківщини. Саме йому керівництво ВНЗ доручило очолити відділення, а згодом — кафедру народної хореографії, режисерсько-хореографічний факультет та факультет хореографічного мистецтва. Зважаючи на зростаючу потребу у фахівцях — хореографах з вищою освітою, Борис Миколайович доклав немало зусиль для створення цієї кафедри.

Нині Б. М. Колногузенко — народний артист України, професор, академік, декан факультету хореографічного мистецтва, один із найвідоміших хореографів України та Європи, автор багатьох навчальних і методичних посібників, досвідчений педагог. Він є членом правління Національної хореографічної спілки України, головою її Харківського обласного осередку, лауреатом 17 міжнародних конкурсів, а також Почесним громадянином Харківської області.

Свій професійний досвід Борис Миколайович використав у педагогічній та організаційній роботі, створенні навчальних планів, програм, посібників і методичних розробок. Багато сучасних хореографічних кафедр творчих ВНЗ Харкова та областей Східної України використовують навчальні плани і методичні посібники, написані саме Б. М. Колногузенком.

Велику увагу Б. М. Колногузенко приділив викладацько-концертмейстерському складу. Нині на кафедрі народної хореографії працюють педагоги і концертмейстери з високим рівнем професійної майстерності: завідувач кафедри — заслужений працівник культури України, доцент К. В. Островська; народний артист України, професор Б. М. Колногузенко; відмінники освіти України, старші викладачі Л. А. Філь та О. Г. Цомає; старші викладачі кафедри Л. М. Шилова, Л. П. Детяр, О. М. Курдупова, а також викладачі лауреат Міжнародного конкурсу І. С. Пісклова та О. Ф. Розіна; провідні концертмейстери В. П. Лісневський, М. О. Шейко, концертмейстери О. М. Іваницький, І. В. Ткаченко та Т. О. Савенко.

У перші роки існування кафедра народної хореографії працювала за навчальними планами, розробленими Б. М. Колногузенком, які значно відрізнялися від планів інших ВНЗ своєю творчою і педагогічною концепціями. Нині методичні матеріали готують усі викладачі кафедри, зважаючи у своїй роботі на власний педагогічний досвід, а також на завдання, які постають перед академією на сучасному етапі. Завдяки наполегливій праці за цими програмами студенти

мають можливість здобути ґрунтовні знання з усіх предметів хореографічного мистецтва.

Процес формування висококваліфікованих фахівців народного хореографічного мистецтва передбачає вивчення цілої фахових дисциплін, серед яких найважливішими є: «Мистецтво балетмейстера», «Методика роботи з хореографічним колективом», «Український народно-сценічний танець та методика його викладання», «Класичний танець та методика його викладання», «Народно-сценічний танець та методика його викладання», «Зразки народної хореографії», — профільні дисципліни в системі вищої хореографічної освіти.

Знання, здобуті студентами під час вивчення загальноосвітніх, мистецтвознавчих та спеціальних дисциплін, набувають утілення в предметі «Мистецтво балетмейстера», який є основою виховання молодих балетмейстерів та керівників хореографічних колективів. Особлива увага в означеному курсі приділяється розвитку художньої інтуїції студента, творчої індивідуальності, виявленню власних здібностей та формуванню балетмейстерського стилю. Головним завданням курсу є розкриття специфіки постановчої, організаційної та викладацької роботи в колективах і навчальних закладах. Особливе значення приділяється формуванню високоідейного, багатоаспектного за тематикою і жанрами репертуару, його зв'язку з хореографічним фольклором. Майбутні хореографи навчаються чітко уявляти не тільки завдання, які вони вирішуватимуть як керівники, але й конкретні способи й методи їх реалізації. Використовуючи здобуті знання й набуті навички, керуючись творчим досвідом визнаних майстрів вітчизняної хореографії, студенти знаходять своє творче кредо.

Щоб створювати нові танці, необхідно ретельно вивчити зразки народної хореографії, ознайомитися з їх головними формами, композиційною структурою, основними рухами, ритмами, манерою виконання. Тому не випадково, що одне з найважливіших місць у системі вищої хореографічної освіти посідає дисципліна «Зразки народної хореографії». Зберігаючи та розвиваючи надбання світової хореографічної культури, примножуються скарби національних культур, збагачуючи й утверджуючи велич народного творіння. Щасливий і багатий духовно той народ, який може і сьогодні демонструвати танці, що передалися від покоління до покоління, збагатилися і досягли високого духовного рівня.

На жаль, слід зазначити, що не в усіх вищих та середніх спеціальних навчальних закладах в навчальних планах існує така дисципліна. На кафедрі народної хореографії ХДАК цей курс викладається на високому професійному рівні протягом п'яти семестрів.

Предметом вивчення курсу є хореографічна спадщина видатних хореографів України й інших держав. Мета навчальної дисципліни — ознайомлення з найкращими зразками репертуару відомих колективів народного танцю України, країн пострадянського

простору і Західної Європи, аналіз творчих шляхів їх балетмейстерів та практичне опанування танцювального матеріалу.

Значне місце в історії української культури належить Павлу Вірському — видатному українському хореографові, реформаторові українського народного танцю, організаторові й багаторічному керівникові Державного академічного ансамблю танцю України (з 1977 р. — ім. П. П. Вірського). Твори П. Вірського — це невичерпне джерело, завжди живий посібник для вивчення дисципліни «Зразки народної хореографії». Продовжувачем справи П. Вірського став Мирослав Вантух — Герой України, народний артист України та Росії, лауреат Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, голова Національної хореографічної спілки України, генеральний директор — художній керівник Національного заслуженого ансамблю танцю України ім. П. П. Вірського. Відновлюючи і зберігаючи спадщину П. Вірського, М. Вантух створює багато нових цікавих номерів та хореографічних композицій, які нині належать до золотого фонду українського хореографічного мистецтва.

Також видатними митцями, котрі створювали танцювальну культуру України, є Клара Балог, Анатолій Кривохижа, Дарій Ластівка, Ярослав Чуперчук. Зберігаючи своєрідність національної культури, нині продовжують пошуки в українській народній хореографії і гідно представляють наше мистецтво на всеукраїнських та міжнародних фестивалях та оглядах багато цікавих сучасних балетмейстерів: Тетяна і Михайло Гузун, Борис Колногузенко, Іван Курилюк, Рафаїл Малиновський, Віктор Похиленко, Олександр Прокопенко. Створені ними танцювальні номери та хореографічні композиції заслуговують на особливу увагу, які слід використовувати під час вивчення курсу «Зразки народної хореографії».

Дуже важливими для плідної роботи кафедри народної хореографії, її педагогічного колективу протягом майже двадцяти п'яти років є увага та поради Героя України, народного артиста України та Росії, генерального директора — художнього керівника Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. П. П. Вірського, професора, академіка, голови Національної хореографічної спілки України Мирослава Михайловича Вантуха.

Суттєву допомогу в забезпеченні високого рівня викладання предмета «Український народний танець» надали народний артист України Рафаїл Болеславович Малиновський, заслужений працівник культури України Олег Семенович Голдрич, заслужений артист України, професор Олександр Петрович Колосок, професор Сергій Лук'янович Зубатов. Але саме завідувач кафедри К. В. Островська змогла закумуляувати досвід своїх старших колег і сприяла викладанню цієї дисципліни на високому професійному рівні.

З вдячністю згадують викладачі кафедри Людмилу Георгіївну Нагайцеву, одного з провідних спеціалістів з «Історичного бального

танцю» в Росії, яка на початку 90-х рр. неодноразово приїздила до Харкова і допомагала молодій хореографічній кафедрі налагодити навчальний процес. Завдяки їй викладання предмета «Історичний бальний танець» у Харківській державній академії культури за змістовністю та методикою є одним із провідних в Україні.

Велике значення для майбутніх фахівців-хореографів має практичне втілення теоретичних знань, умінь та навичок. Із цією метою в 1990 р. створено театр народного танцю «Заповіт», який нині є своєрідною візитною карткою Харківської державної академії культури. Його засновником, художнім керівником та автором концертних програм є Б. М. Колногузенко. Цей студентський колектив із самого початку своєї діяльності став вагомим подією в національному мистецтві України. Колектив неодноразово представляв Харківщину на міжнародних та всеукраїнських конкурсах. Окремі танці, композиції, міні-спектаклі й цілі програми постійно визнаються кращими хореографічними творами України. Авторські роботи базуються на українському народному танцювальному фольклорі від Слобожанщини до Закарпаття. Великим досягненням творчого колективу, його керівника Б. М. Колногузенка та хореографічної школи ХДАК є перемога в найпрестижнішому конкурсі України — народної хореографії ім. П. П. Вірського (перші місця на I-му та II-му конкурсах і Гран-Прі на III-му).

Харківський театр народного танцю «Заповіт» — єдиний хореографічний колектив України, який нагороджено орденами «За розбудову України» та «Слобожанська слава».

Завдяки участі у творчій роботі театру народного танцю "Заповіт" студенти набувають практичного досвіду в організації та проведенні репетиційної роботи, підготовці концертних виступів, організації конкурсів і фестивалів, а головне — підвищують свою виконавську й акторську майстерність. Крім того, участь «Заповіту» у всеукраїнських і міжнародних фестивалях та конкурсах надає можливість студентам — артистам театру — безпосередньо ознайомитися з культурою різних регіонів нашої держави та багатьох країн світу, особливостями виконання танців і театралізованих обрядів, національним одягом, відчутти та намагатися зрозуміти національні особливості характеру людей інших країн.

Викладачі кафедри народної хореографії беруть активну участь у творчому та культурному житті Харкова та всієї України, здійснюють науково-методичну та публіцистичну роботу. Професор Б. М. Колногузенко та доцент К. В. Островська проводять творчі семінари і майстер-класи з українського танцю в багатьох містах України та за кордоном. У 2005 р. в м. Кіровоград за ініціативи Національної хореографічної спілки України на базі школи мистецтв Кіровоградського обласного загальноосвітнього навчально-виховного комплексу гуманітарно-естетичного профілю відбувся перший всеукраїнський

науково-методичний семінар «Збереження та розвиток народно-сценічного танцю регіонів України». У семінарі взяли участь близько 70 керівників хореографічних колективів з України та 40 — з української діаспори. У програмі семінару — доповідь та майстер-клас на тему «Народно-сценічний танець Слобожанщини», який з успіхом провели Б. М. Колногузенко та К. В. Островська.

У травні 2009 р. семінар проводив Харківський обласний осередок. До його програми увійшли уроки з класичного та сучасного танцю, а також майстер-клас з українського народно-сценічного танцю за участю студентів Харківської державної академії культури, відкриті уроки в народному художньому колективі ансамблі танцю «Щасливе дитинство» Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості, концерт за участю провідних колективів Харкова. Центральне місце в цьому семінарі належало факультету хореографічного мистецтва. Хореографам України було запропоновано матеріал різних років навчання з класичного, сучасного, українського народно-сценічного танців. Усі показові уроки відбулися на високому професійному рівні. Особливу увагу, навіть захоплення, викликав клас-концерт з українського народно-сценічного танцю. Присутнім було представлено етюдний матеріал з танців різних регіонів України, серед якого помітно виокремлювалися комбінації, а також етюди і танці, створені на основі лексики Слобідської України. Усі присутні на чолі з народним артистом А.Є. Коротковим відзначили не лише високий рівень виконавської майстерності, а й цікавий хореографічний матеріал і педагогічну грамотність викладання предмета.

До 85-річного ювілею Харківської державної академії культури кафедра народної хореографії у 2014 р. планує провести певні заходи, серед яких науково-практична конференція з питань історії та теорії вітчизняного хореографічного мистецтва з акцентом на методіку викладання фахових дисциплін та клас-концерт з народно-сценічного танцю.

Справжньою гордістю кафедри народної хореографії ХДАК є її випускники — висококваліфіковані фахівці, котрі успішно працюють не лише в Україні, а й за її межами. Найкращі з них викладають фахові дисципліни на кафедрах народної, сучасної та бальної хореографії ХДАК, а також у Харківському державному університеті мистецтв ім. І. П. Котляревського, Харківському Національному педагогічному університеті ім. Г. С. Сковороди, училищах культури різних міст України. Деякі випускники є артистами Національного заслуженого академічного ансамблю танцю України ім. П. П. Вірського, заслуженого академічного ансамблю пісні і танцю України "Донбас", державного академічного Кубанського козачого хору, театрів опери та балету, музичних театрів України, відомих балетних труп Росії, Франції, Іспанії; працюють керівниками найвідоміших дитячих,

юнацьких та дорослих колективів, які демонструють високий творчий потенціал української народної культури, невмирущість її традицій, невичерпність джерел народної творчості.

Отже, українське хореографічне мистецтво є гордістю українського народу й одним з найяскравіших виявів його національної самосвідомості та духовного багатства. Підвищення професійного рівня розвитку всіх форм і видів танцювального мистецтва України, що має славні багатовікові традиції й визначні художні здобутки, — важлива складова національного культурного відродження України. Нині особливо актуальним є питання щодо необхідності збереження національних традицій, здобутків і подальшого розвитку національного танцювального мистецтва. Саме ці завдання виконує кафедра народної хореографії ХДАК.

Кафедра зусиллями всіх викладачів створює умови для підвищення рівня й авторитету української сучасної національної культури і мистецтва, безпосередньо формує її майбутнє, стала основою для створення факультету хореографічного мистецтва ХДАК, який нині є справжнім науково-методичним та культурно-освітнім центром України, що на високому професійному рівні вирішує завдання творчого розвитку мистецтва.

#### **Список літератури**

1. «Заповіт» як символ танцю // Танец в Украине и мире. — Х., 2013. — № 2(6). — С. 20 — 21.
2. Кафедра народної хореографії ХДАК. 20 років / Б. Колногузенко, К. Островська, О. Курдупова — Х., 2009. — 36 с.
3. 20 хвилин на біс Г.Миколаєнко // Губернія. — Х., березень 2010. — С. 44 — 45.
4. Найкращі серед кращих // Танец в Украине и мире. — Х., 2011. — №1. — С. 32.
5. Танець — це життя // Быть лидером. — Х., листопад 2011. — №4(19). — С. 46-47.
6. Харківська державна академія культури: до 80-річчя з дня заснування : монографія / В. М. Шейко, М. М. Каністратенко, Н. М. Кушнаренко та ін. — Х. : ХДАК, 2009. — 196 с.

*Надійшла до редколегії 17.01.2014 р.*